YUHANNÂ b. SERÂBİYÛN
(يوحنّا بن سرابيون)

(ö. II./VIII. yüzyılın ikinci yarısı)

Süryânî hekimi.

Hayatına dair yeterli bilgi yoktur. Klasik kaynaklarda adı Yahyâ b. Serâfiyûn (İbnü'n-Nedîm, s. 354) ve Yuhannâ b. Serâbiyûn (İbnü'l-Kıftî, s. 380) şeklinde kaydedilir. Hekim bir ailenin çocuğu olup babası Serâbiyûn ile kardeşi Dâvûd da hekimdir. İskenderiye tıp geleneğinin Dımaşk'taki temsilcilerinden olan Yuhannâ babasından tıp eğitimi alırken Dımaşk'taki kilise okullarında Süryânîce tercümeleri bulunan Hipokrat, Galen (Câlînûs) ve Deskorides'in eserleri vasıtasıyla kadîm Yunan tıbbını kaynağından öğrendi. Yuhannâ'nın yaşadığı dönem tartışmalıdır. İbnü'n-Nedîm onun Abbâsîler'in ilk döneminde yaşadığını söylemekte, İbnü'l-Kıftî de bu bilgiyi tekrarlamaktadır. Lucien Leclerc ise İbnü'n-Nedîm'in Yuhannâ'yı Yahyâ b. Mâseveyh ile (ö. 243/857) Ali b. Rabben et-Taberî (ö. 247/861'den sonra) arasında zikretmesinden hareketle onun III. (IX.) yüzyılda yaşadığını ileri sürmektedir (*Histoire,* I, 14). Daha sonraki araştırmacılar da bu görüşü benimsemekte, meselâ Fuat Sezgin, Yuhannâ'nın 250 (864) yılı civarında öldüğünü kaydetmektedir. Leclerc'in kanaatine katılmayan Gérard Troupeau, İbnü'n-Nedîm'in biyografileri kronolojik sıraya göre vermediğini, Ali b. Abbas el-Mecûsî'nin, *Kâmilü'ṣ-ṣınâ'ati'ṭ-ṭıbbiyye* adlı eserinin mukaddimesinde (I, 3-5) kendi seleflerini Hipokrat'tan Ebû Bekir er-Râzî'ye kadar kronolojik olarak sıralarken Yuhannâ'yı VII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Ehrûn el-Kass ile Hârûnürreşîd zamanında (786-809) faaliyet gösteren Mesîh ed-Dımaşkī arasında ve İbn Ebû Usaybia'nın Yuhannâ'yı hemen Ehrûn el-Kass'ın ardından zikretmesinden (*'Uyûnü'l-enbâ',* s. 158) hareketle İbnü'n-Nedîm'in de kaydettiği üzere onun Abbâsîler'in ilk döneminde, yani Mansûr zamanında (754-775) yaşadığını ileri sürmektedir. Troupeau, Leclerc'in, kanaatini desteklemek için Yuhannâ'nın eserinde IX. yüzyılda yaşamış Cebrâîl b. Buhtîşû', Yuhannâ b. Mâseveyh, Huneyn b. İshak gibi hekimlere atıflar yapıldığını kaydetmesini de isabetli bulmamakta, bazı örneklere işaretle bu bilgilerin müstensihler tarafından eklenmiş olabileceğini belirtmektedir (*Arabic Sciences,* IV/2 [1994], s. 268-269). IX. yüzyılda eserleri Arapça'ya tercüme edilen Yuhannâ'nın çalışmalarının müslüman hekimlerce yakından takip edilmesi, meselâ Ebû Bekir er-Râzî'nin *el-Ḥâvî* adlı eserinde ona 142 yerde atıfta bulunması dikkat çekicidir (Sezgin, III, 241-242). Ancak Ali b. Abbas el-Mecûsî, *Kâmilü'ṣ-ṣınâ'ati'ṭ-ṭıbbiyye* adlı eserinin mukaddimesinde (I, 4) Yuhannâ'nın farklı yöntemlerle hastalığı tedavi etme konusunda birçok hususu ihmal ettiğini, eserinin tertip ve tasnifinde de aksaklıklar bulunduğunu belirtir.

Eserleri. 1. *el-Künnâşü'l-kebîr.* Tıbbın genel prensipleri yanında aynı zamanda ilâç katalogu niteliğindeki eser on iki bölümden (makale) meydana gelmektedir. Ebû Bekir er-Râzî *el-Ḥâvî*'nin XIX. cildinde eseri zikretmiş, İbn Sînâ da *el-Ḳānûn fi'ṭ-ṭıb*'da ölçüler ve tartılar faslında bundan hayli istifade etmiş, Ebü'l-Hasan Sâbit b. İbrâhim el-Harrânî ise kitabın bazı bölümlerini gözden geçirerek düzeltmeler yapmıştır (İbnü'n-Nedîm, s. 360). Birçok yazma nüshası bulunan eserin 287 varaktan oluşan bir yazması Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Ayasofya Ktp., nr. 3716; bk. Şeşen, s. 44). **2.** *el-Künnâşü'ṣ-ṣaġîr.* Önceki eserden daha meşhur olup yedi bölümden ibarettir. Ebû Bekir er-Râzî bu esere de birçok atıfta bulunmuştur. Leclerc bu atıfları, ayrıca İbnü'l-Baytâr'ın atıflarını eserin Latince tercümesiyle karşılaştırıp hepsini tercümede tesbit ettiğini kaydeder (*Histoire,* I, 115). Eseri Ebû Bişr Mettâ b. Yûnus, İbnü'n-Nefîs'in kâtibi Mûsâ b. İbrâhim el-Hadîsî ve Hasan b. Behlûl el-Evânî et-Taberhânî Arapça'ya çevirmiştir; bunlardan Hadîsî'nin çevirisi daha başarılı kabul edilmektedir (*DMBİ,* III, 479). Fakat Arapça tercümelerinin hiçbiri tam olarak günümüze intikal etmemiştir (çeşitli bölümlerinin yer aldığı yazmalar için bk. Troupeau, IV/2 [1994], s. 271). Buna karşılık Latince tercümeler metnin tamamını içermektedir. Avrupa'da yaygın bir şöhrete sahip olan bu eserin Gherarda Cremonese (Gérard Crémone) tarafından *Practica Joannis Serapionis dicta breviarium* adıyla yapılan Latince çevirisi 1497'de, Andrea Alpagus'un *Serapionis Practica* adını verdiği çeviri ise 1550'de Venedik'te basılmıştır. Moşe ben Mazliah'ın ilk Latince tercümeden yaptığı İbrânîce bir çevirisi vardır (Bodleian Library, nr. 2087). **3.** *el-Aḳrabâẕîn.* Zamanımıza kadar gelmeyen bu eserin Arapça'ya tercüme edildiği, Râzî'nin *el-Ḥâvî*'de ve Bîrûnî'nin *eṣ-Ṣaydene*'de yaptığı atıflardan anlaşılmaktadır (Sezgin, III, 242). **4.** *Kitâb fî ʿaşri maḳālât li-Câlînûs.* Henüz izine rastlanmayan bu eserin de Ebû Sehl Bişr b. Ya'kūb es-Siczî'nin *er-Resâ'ilü'ṭ-ṭıbbiyye*'sinde yaptığı nakillerden Arapça'ya çevrildiği anlaşılmaktadır (*a.g.e.,* a.y.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali b. Abbas el-Mecûsî, *Kâmilü'ṣ-ṣınâʿati'ṭ-ṭıbbiyye* (nşr. Fuad Sezgin), Frankfurt 1417/1996, I, 3-5; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 354, 360; İbnü'l-Kıftî, *İḫbârü'l-ʿulemâ'* (Lippert), s. 380; İbn Ebû Usaybia, *'Uyûnü'l-enbâ',* s. 158; L. Leclerc, *Histoire de la médicine arabe,* Paris 1876, I, 14, 113-117; Sarton, *Introduction,* I, 608-609; Sezgin, *GAS,* III, 240-242; VII, 378; Şeşen, *Fihrisü maḫṭûṭâti'ṭ-ṭıbbi'l-İslâmî,* s. 44; G. Troupeau, "Du syriaque au latin par l'intermédiaire de l'arabe: Le Kunnāš de Yūḥannā Ibn Sarābiyūn", *Arabic Sciences and Philosophy,* IV/2, Cambridge 1994, s. 267-277; "İbn Serâbiyûn", *DMBİ,* III, 479, 669-671; A. Dietrich, "Yūḥannā b. Sarābiyūn", *EI²* (İng.), XI, 343; Lüey Bilâl, "İbn Serâfiyûn, Yûḥannâ", *Mv.AU,* I, 388-389.

MAHMUT KAYA

YUNANİSTAN

Güneydoğu Avrupa'da ülke.

I. FİZİKÎ ve BEŞERÎ COĞRAFYA
II. TARİH
III. ÜLKEDE İSLÂMİYET
IV. TÜRK-MÜSLÜMAN AZINLIK ve KÜLTÜR VARLIKLARI

Resmî adı Helen Cumhuriyeti olup (Elliniki Dimokratia) Balkan yarımadasının güneyinde bir Akdeniz ülkesidir. Adalarla birlikte yüzölçümü 131.957 km²'dir. Bu alanın % 81,2'si (107.196 km²) anakara topraklarından, % 18,8'i (24.761 km²) sayıları -480'i büyük- 9000'e yaklaşan adalar topluluğundan meydana gelir. Güneybatıda İyon (Yunan denizi), güneyde Akdeniz, doğuda Ege denizinin kuşattığı bir yarımadadan oluşan asıl anakara bölümü kuzeybatıdan doğuya doğru sırasıyla Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan ve Türkiye ile çevrilidir. Ülke kıyılarının toplam uzunluğu 15.000 kilometreyi aşar. Ülkenin nüfusu 10.787.690 (2011 sayımı), başşehri Atina (2012 başlarına ait ve âdeta bütünleşmiş olduğu Pire şehriyle birlikte 3.918.856), diğer önemli şehirleri Selânik (1.019.927), Patras (Balyabadra, 169.000), Heraklion (Kandiye, 140.000) ve Larissa'dır (Yenişehir, 138.000). Yaklaşık 500 yıl (1364-1829) Osmanlı hâkimiyetinde kalan Yunanistan 1829'da bağımsız bir krallık haline geldi. Ülkenin ilk çekirdeği, Mora yarımadasından Golos (Volos) ve Arta körfezleri boyunca çekilecek bir çizginin güney kısmı ile Eğriboz ve Kiklad adalarını kapsar. Buranın yüzölçümü yaklaşık 50.000 km²'dir. Daha sonra elde ettiği toprak kazançları

ile bugünkü yüzölçümüne ulaştı. Ülke Ocak 1981'de Avrupa Birliği'ne tam üye olarak katıldı.

I. FİZİKÎ ve BEŞERÎ COĞRAFYA

Yunanistan'ın bulunduğu alan jeolojinin üçüncü zamanının sonlarına kadar Anadolu ile bitişikti. Burada yer yer göllerle kaplı Egeit denilen bir kıta parçası vardı. Üçüncü jeolojik zamanın sonu ve dördüncü jeolojik zamanın başında vuku bulan faylanma hareketleriyle Egeit kıtası parçalanarak çöktü. Çöken alanların Akdeniz suları ile kaplanması sonucu günümüzdeki Ege denizi teşekkül etti. Ege denizindeki adalar bu eski kıta kütlesinin su üstünde kalan parçalarıdır. Sık sık depremlerin meydana geldiği Ege denizi ve Yunanistan, Alp-Himalaya deprem kuşağı üzerinde yer alır. Dağlık bir ülke olan Yunanistan'da Alp dağlarının uzantılarını teşkil eden batıda Pindos dağları, doğuda Olimpos dağı, kuzeyde Rodoplar ve güneyde Mora yarımadasında Pelepones dağları bulunur. Teselya'nın kuzeydoğusundaki Olimpos dağı (2917 m.) ülkenin en yüksek zirvesini oluşturur. Yunanistan'ın güneyinde üç parmak şeklinde Akdeniz'e doğru sokulan Mora yarımadası ile ülkenin ana gövdesini birbirinden ayıran Korint körfezi Korint Kanalı ile Ege denizine bağlanmıştır. Ülkenin kuzeydoğusunda Ege denizine doğru sokulan Halkidikya yarımadası yer alır. Yunanistan'da ovalar kıyı bölgesiyle dağlar arasında dar şeritler halinde uzanır. Bunların en önemlileri orta bölümdeki Tesalya ovası, Makedonya bölgesindeki Selânik ovası ve Batı Trakya'daki Serez, Drama ve Meriç ovalarıdır. Yunanistan, derin koy ve körfezlerle parçalanmış bir anakara ile çoğunluğu Ege denizinde bulunan ve genelde dağlık bir yapı gösteren birçok adadan meydana gelmiştir. İyon adaları ve Ege adaları diye iki grupta toplanan adaların en büyüğü olan Girit (8300 km^2) anakaranın güneydoğu açıklarında yer alır. Ege adalarının başlıcaları Girit, Eğriboz, Limni, Taşoz, Midilli, Sakız, Sisam, İstanköy, Rodos ve Karpatos'tur. Bu adalardan Güneybatı Anadolu kıyıları önünde kümelenmiş olanlara Oniki Ada denir. Bunların en büyüğü Rodos adasıdır. İyon adalarının başlıcalarını Korfu, Paksos, Lefkas (Levkas, Ayamavra), Kafelonya ve Zanta teşkil eder.

Yunanistan'da yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçen tipik Akdeniz iklimi hüküm sürer. Ülkenin kuzey ve iç kesimlerinde kışlar güneye oranla daha soğuk geçer. Kışın kuzeyden esen soğuk bora rüzgârı sıcaklığın düşmesine yol açar. İlkbahar sonlarında başlayan ve yaz boyunca kuzeybatıdan esen etezyen rüzgârları da yazın sıcaklığı düşürür. Yıllık ortalama yağış miktarı batı kıyılarından doğuya ve güneye doğru gittikçe azalır. Kuzeybatıdaki Korfu'da 1320 milimetreyi bulan yıllık yağış Atina'da 400 milimetrenin altına iner, Girit'te ise 625 milimetreye ulaşır. Yunanistan'da Akdeniz bitki örtüsü hâkimdir. Orta ve güney kesimlerde zakkum, defne, meşe, zeytin ve ardıç ağaçlarının da yetiştiği Akdeniz'e has maki örtüsü hâkim iken kuzey ve batıdaki yüksek alanlarda başta meşe olmak üzere geniş yapraklı ormanlar yer alır. Ormanlık alanlar ülke arazisinin yaklaşık beşte birini kaplar. Ülkede yağış rejiminin düzensizliği ve arazinin sarp ve engebeli yapısı sebebiyle akarsuların rejimleri düzensizdir, ulaşıma elverişli olmadığı gibi sulama açısından da sınırlı bir potansiyele sahiptir. Yunanistan'ın Makedonya bölgesi ve Batı Trakya'nın başlıca akarsuları, yukarı çığırları Bulgaristan ve Makedonya sınırları içinde kalan Meriç, Mesta (Mesta Karasu), Struma (Struma Karasu) ve Vardar ırmaklarıdır. Ana yarımadadaki en önemli ırmaklardan Aliakmon ve Pinios doğuya Ege denizine doğru akarken Arta ve Akheloos güney yönünde ilerleyerek sularını İyon denizine boşaltır. Akarsuların bir bölümü yazın kurur. Prespa gölü (bir kesimi Arnavutluk'ta, bir kesimi Makedonya'da), Kastoria, Vegorritis, Doiranis vb. küçük göller ülkenin orta ve kuzey kesiminde yer alır.

Yunanistan nüfusu son yıllarda yaşlanmakta ve azalmaktadır. 2001 sayımında 10.964.020 olan nüfus 2011 sayımında 10.787.690'a gerilemiştir. Bunda evlilik ve doğum oranlarının düşmesiyle son zamanlarda boşanmaların artması etkilidir. 1923 Lozan Antlaşması sonucunda gerçekleşen nüfus mübâdelesiyle ülke nüfusunun etnik ve dinî yapısı önemli ölçüde değişmiştir. Yaklaşık 500.000 Türk ve müslüman nüfus Yunanistan'dan Türkiye'ye, 1,5 milyon Rum-hıristiyan Ortodoks nüfus Anadolu'dan Yunanistan'a göç etmiştir. Ülkede nüfusun % 95'ini Yunanlılar oluşturur. Geriye kalan kesim Makedonlar (% 1,5), Türkler (% 0,9), Arnavutlar (% 0,6), Bulgarlar, Ermeniler ve Çingeneler gibi azınlıkları kapsar. Komşu ülkelerden yalnız Güney Kıbrıs ile Arnavutluk ve Türkiye'de sözü edilecek düzeyde Yunan toplulukları yaşar. Buna karşılık Batı Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika ile Avustralya oldukça büyük bir Yunan nüfusunu barındırır. Yunanistan nüfusunun % 97,6'sı hıristiyandır ve Rum Ortodoks kilisesine bağlıdır. Türkler, Arnavutlar, Pomaklar ve Çingeneler müslüman azınlığı teşkil eder; bunlar % 1,5-2 civarında bir orana sahiptir. Türkler genellikle Batı Trakya ile Oniki Ada'da yaşarlar. Resmî dil Yunanca olmakla birlik-

Atina'dan bir görünüş

te ülkede Arnavutça, Türkçe ve Makedonca gibi diller ve lehçeler konuşulur. Nüfus yoğunluğu ülke genelinde kilometrekareye yaklaşık seksen iki kişidir. Nüfusun % 36'sı Atina ve Selânik gibi iki büyük şehirde yaşar; diğer bölgelerde nüfus yoğunluğu daha düşüktür. Çoğu dar alanlı kıyı ovalarında nüfus yoğunluğu ülke ortalamasının üstündedir.

Arazinin dağlık olması ve yazların kurak geçmesi Yunanistan'da tarımın başlıca engelleridir. Ekilebilir topraklar ülkenin % 30'unu kaplar. Bu alanın % 8'inde sulamalı ziraat yapılır. Ülkede tarım, modern yöntemlerin kullanılmasına rağmen sulama yetersizliği sebebiyle önemini gittikçe kaybetmektedir. Tarıma elverişli bütün alanlarda tahıl ekimi yapılmakla birlikte ülke ihtiyacının ancak yarısından azı karşılanır. Birim alandan alınan verim düşüktür. Tahıl ekiminin geriliğine rağmen Akdeniz karakterli türlerin geniş yer tuttuğu göze çarpar. Mora yarımadasında ve adalarda bağlar oldukça yaygındır. Zeytinlikler geniş yer tutar, fakat verim düşüktür. Zeytinyağı üretiminde Yunanistan dünyada İspanya ve İtalya'nın arkasından üçüncü sırayı alır. Meyve çeşitleri arasında turunçgiller ve incir kaydedilebilir. Endüstri bitkilerinden şeker pancarı, pamuk ve tütün sayılabilir. Batı Trakya'da endüstri bitkileri ekimi diğerlerine göre daha fazladır. Ülke topraklarının yaklaşık % 40'ını kaplayan çayır ve otlakların büyük bölümü taşlık ve kullanıma elverişsizdir. Bu durum koyun, keçi ve sığır besiciliğine dayanan hayvancılığı önemli ölçüde sınırlamaktadır. Ancak hayvancılık günümüzde geleneksel yetiştiricilik yerine modern tekniklerle yapılmaya başlanmıştır. Özellikle besi hayvancılığı gelişme göstermiştir. Buna rağmen iç talebin bir bölümü ithalâtla karşılanır. Ülke topraklarının % 20'si ormanlarla kaplıdır. Kereste üretimi ülke ihtiyacını genelde karşılayabilecek düzeydedir. Uzun kıyı şeridinde ve çok sayıda adada balıkçılık önemli bir uğraştır. Balıkçı filoları daha çok Akdeniz sularında avlanır. Zengin balık varlığına karşın tüketim açığı yüzünden bir miktar balık ithal edilir. Geçmişte önemli bir gelir kaynağı olan sünger avcılığı sentetik ürünlerin rekabeti karşısında gerilemiştir. Yunanistan yer altı kaynakları açısından pek zengin değildir. En önemli yer altı zenginlikleri alüminyum üretiminde kullanılan boksitle daha çok termik santralleri besleyen linyittir. Ayrıca bir miktar demir cevheri, kurşun, çinko, nikel, asbest, kil, magnezit, manganez, zımpara taşı ve mermer çıkarılır. Taşoz adası açıklarında az miktarda petrol elde edilir. Ülkenin petrol ve doğal gaz rezervleri sınırlıdır. Enerjide dışa bağımlıdır ve kömürle petrol ithal edilir. Yunanistan'da sanayi, ülkenin 1981'de Avrupa Birliği'ne girmesiyle artan dış yardım sayesinde gelişme yolundadır. En önemli kolları besin, tekstil, elektrikli aletler, çimento ve alüminyum sanayiidir. Sanayi kuruluşlarının büyük bölümü Atina ve Selânik civarında toplanmıştır.

Yunanistan'ı başta İngilizler ve Almanlar olmak üzere 2009 yılı verilerine göre 19,5 milyon turist ziyaret etmiştir. Ülkenin her yanına dağılmış olan tarihsel yapılar, müzeler, adalar ve kumsallar turizmden önemli bir gelir elde edilmesini sağlar. Yunanistan ekonomisinin diğer önemli bir geliri ise dünya çapındaki ticaret filosundan elde ettiği navlun gelirleridir. Yunanistan dış gelirlerinde büyük açık veren bir ülkedir. İhracat ithalâtın ancak % 40'ını karşılamaktadır. Dış ticaret açığı turizm gelirleri, deniz ticaret filosundan elde edilen gelirler, yurt dışındaki işçilerin gönderdiği dövizler ve son yıllarda büyük oranda Avrupa Birliği'nden alınan yardımlarla kapatılmaktadır. Turizm geliri toplam ihracat gelirinin % 30'u civarındadır. Ancak aşırı harcama ve borçlanma sebebiyle 2010 yılı sonunda iflâsın eşiğine gelen ekonomi Avrupa Birliği ülkelerinin maddî desteğiyle canlandırılmaya çalışılmaktadır. Ülkenin en önemli dış satım ürünleri turunçgiller, zeytin, zeytinyağı, tütün, pamuk ipliği ve çeşitli sanayi ürünleridir. İşlenmiş petrol ürünleri, boksit, deri ve çimento da ihraç edilir. Dışarıdan başta ham petrol ve gemi olmak üzere sanayi makineleri, ulaşım araçları, demir çelik, et ve süt gibi gıda maddeleri, kimyasal maddeler ve ilâç ithal edilmektedir. Yunanistan dış ticaretinin büyük kısmını Avrupa Birliği ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya ile yapmaktadır. Ülkede ulaşım gelişmiştir. Büyük bir kısmı kıyı bölgesinde toplanan 130.000 kilometrelik karayolu ağının % 79'u kaplanmıştır. Kara ulaşımının odağı olan Atina önemli şehirlere modern otoyollarıyla bağlıdır. Daha çok yük taşımacılığında faydalanılan demiryollarının uzunluğu 2479 kilometreyi bulur. Ülkede deniz taşımacılığı çok gelişmiştir. Atina'nın limanı Pire'den sonra en önemli limanlar Patras, Preveze, Heraklion, Kavala ve Volos'tur. Kıyılarla adalar arasında vapur ve feribotlar işler. Ülkedeki dokuz uluslar arası havaalanından en işlek olanları Atina, Selânik, Heraklion ve Rodos'tadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Faik Sabri Duran, *Büyük Devletler Coğrafyası,* İstanbul 1938, s. 20-37; Besim Darkot, *Avrupa Coğrafyası,* İstanbul 1969, s. 16, 78, 107; Selami Gözenç, *Avrupa Ülkeler Coğrafyası I: Akdeniz Avrupası ve Balkan Ülkeleri,* İstanbul 1985, s. 155-188; a.mlf., *Avrupa Ülkeler Coğrafyası,* İstanbul 1998, s. 131-156; Sırrı Erinç – Tâlip Yücel, *Ege Denizi: Türkiye ile Komşu Ege Adaları,* Ankara 1988; Ayhan Pala, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda*

Kavala Kalesi'nden şehrin görünüşü

Selanik Şehri (doktora tezi, 1991), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Salim Aydın, *Selanik-Manastır Demiryolu* (yüksek lisans tezi, 1999), MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü; İbrahim Atalay, *Resimli ve Haritalı Dünya Coğrafyası,* İstanbul 2001, s. 44-48; Emrullah Güney, *Türkiye'nin Komşuları: Ülkeler Coğrafyası-Jeopolitik,* İstanbul 2002, s. 355-373; Mehmet Akif Ceylan, *Ege Adalarında Türkçe Yer Adları Üzerine Bir İnceleme,* İstanbul 2004, s. 1-2; İbrahim Güner – Mustafa Ertürk, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası,* Ankara 2005, s. 41-46; H. J. de Blij – P. O. Muller, *Geography: Realms, Regions and Concepts,* New York 2006, s. 89-90; Melike Kara, *Girit Kandiye'de Müslüman Azınlık Cemaati: 1913-1923* (yüksek lisans tezi, 2007), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ramazan Özey, *Avrupa Coğrafyası,* İstanbul 2009, s. 358-362; Vladimir Georgiev v.dğr., "Gărcia", *Kratka Balgarska Enciklopedia,* Sofia 1964, II, 86-93.

HALİL KURT

II. TARİH

Günümüzde Türkçe'de bu ülkeyi ve halkını tanımlamak için kullanılan Yunanistan ve Yunan kelimeleri Anadolu'da bulunan İyonyalılar'a atfen ortaya çıkmıştır ve Yakındoğu'daki Helenler'i ifade eder. Batı'da ise İtalya'nın güneyindeki Grekler'e atfen Grek ismi yaygınlaşmıştır. Yunan kavimleri ve şehirleri kendilerini Helenler diye tanımlamıştır. Bugünkü Yunanistan'ın ismi de "Helen ülkesi" anlamında Hellas'tır (Ellada). Bununla birlikte Helenler, Roma (Bizans) İmparatorluğu döneminde kendilerini Romalı (Romaios) olarak adlandırmışlar, Selçuklular ve Osmanlılar'ca da Rum diye anılmışlardır. Böylece antik Helen ismi tarihe karışmış, 1830'da bağımsız bir devlet olarak kurulan Yunanistan, köklerini doğrudan eski Yunan medeniyetine dayandırdığından Hellas adını yeniden canlandırmıştır.

Yunanistan'ı içine alan topraklarda iskân tarihi eski çağlara kadar iner. Helenler'in kabileler halinde bu topraklara göçü milâttan önce II. binyılda gerçekleşmiştir. Zamanla bu kabileler küçük devletlere dönüşmüş, monarşilerin yerine büyük toprak sahibi soylular sınıfı güç kazanmış ve toprak köleliği yaygınlaşmıştır. Hızlı nüfus artışı ve nüfus çoğunluğunun soylulara bağımlı duruma gelmesiyle ekilebilir arazinin yetersiz kalması büyük sosyal sorunlara yol açınca milâttan önce 750-550 yılları arasında Yunanlılar bütün Akdeniz havzasına göç etmeye başladı. Yunan kolonizasyonu ekonomik, siyasal ve kültürel hayatı derinden etkiledi. Önceden yerel üretime dayanan ekonomik hayat yerini ticarete bıraktı. Milâttan önce 650 civarında Anadolu'da (Küçük Asya) bulunan Lidyalılar'ın parayı keşfetmesiyle Yunan şehir devletleri mal değişimi yerine para basarak ticaret yapmaya yöneldi. Yunan şehir devletlerinde ilerleyen dönemlerde olağan üstü yetkilere sahip tiranlar ortaya çıktı. Milâttan önce 510 yılında Atina'da tiranlık yıkıldı ve demokrasi dönemine geçildi. Bu dönemde Atina'da çok sayıda düşünür ve sanatçı yetişti. Yunan şehir devletleri arasında en gelişmiş durumdaki Atina, savaşçılıklarıyla meşhur Spartalılar'la ve doğudan saldıran Persler'le savaşmak zorunda kaldı (m.ö. 492-448). Atinalılar, Persler'in saldırılarına karşı oluşturdukları deniz gücü sayesinde bağımsızlıklarını koruyabildiler. Aynı dönemde Atina büyük bir ilerleme gösterdi ve klasik Yunan medeniyetinin teşekkülünde önemli rol oynadı. Yunan şehir devletleriyle bir ittifak kurup bunların öncüsü haline geldi. Fakat Mora yarımadasına (Peloponnes) hükmeden Sparta, Atina'ya karşı harekete geçti ve milâttan önce 431-404 yıllarında Atina ile Sparta arasında Peloponnes savaşı cereyan etti. Atinalılar bu savaşta mağlûp oldu ve Yunan dünyasındaki öncülükleri sona erdi. Öte yandan Sparta da Yunan şehirleri üzerinde uzun süren egemenlik kuramadı. Parçalanmış durumdaki Yunan polisleri, Makedonyalılar'ın bölgeyi tehdit etmesine karşı milâttan önce 440'ta bir Helen ittifakı oluşturdu. Ancak Makedonya Kralı II. Filip'in milâttan önce 338'de Yunan ordularına karşı kesin zafer kazanmasına engel olunamadı. Böylece Yunan şehir devletlerinin siyasî bağımsızlığı sona erdi. Milâttan önce 336'da tahta geçen Büyük İskender, Makedonya ve Yunanistan'ı üs edinerek Persler'e karşı harekete geçti. Anadolu, Mısır ve İran'ı ele geçirdi; Asya'nın içlerine doğru ilerledi; böylece klasik Yunan kültürü özellikle kurulan Yunan tipinde şehirler yoluyla yayılırken zaptedilen yerlerin kültürel öğeleri de Yunanistan'a taşındı. Bu etkileşim neticesinde Helenistik kültür oluştu. Milâttan önce 323'te İskender'in ölümünden sonra Hindistan'a kadar uzanan Makedon İmparatorluğu parçalandı. Bununla birlikte Yunanistan'daki şehir devletleri Makedonya egemenliğinde kalmaya devam etti. Ardından Yunanistan'da Roma hâkimiyeti başladı. Milâttan önce 148'de Makedonya, Roma'nın bir vilâyeti durumundaydı (Reinhold, s. 277-295).

Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nda hızla yayıldığı dönemlerde Yunanistan'da da Hıristiyanlığa geçişler oldu. 381'de İmparator Theodosios'un Hıristiyanlığı imparatorluğun resmî dini ilân ederek çok tanrılı diğer bütün dinleri yasaklaması bu süreci hızlandırdı. 395 yılında Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılınca Yunanistan, Konstantinopolis (İstanbul) merkezli Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içinde kaldı (Roedig, s. 236-252). Konstantinopolis bütünüyle hıristiyanlaşan Yunan dünyasının siyasî, dinî ve kültürel merkezi haline gelirken Atina hızla gerilemeye başladı; İmparator Iustinianos devrinde felsefe okulları kapandı ve Atina zamanla bir taşra kasabasına dönüştü. Müslümanlığın doğuşundan sonra VII. yüzyılda başlayan Arap fetihleri neticesinde Afrika ve Arap coğrafyasındaki topraklarını kaybeden Bizans İmparatorluğu Yunanistan, Batı Anadolu ve Güney İtalya'ya çekildi. Öte yandan yine VII. yüzyıldan itibaren Slav kabileleri Kuzey Yunanistan'a kadar inmeye başlamıştı. Slav ve Arnavut nüfusun Yunanistan'da yerleşmesinin boyutları o kadar geniştir ki XIX. yüzyıl tarihçisi Fallmerayer, Yunanistan'da yaşayan hıristiyanların eski Yunanlılar'la ilgisi bulunmadığı tezini ileri sürmüştü. 1204'te Haçlılar'ın Konstantinopolis'i işgal etmesiyle Yunanistan'ın önemli bir parçası olan Mora yarımadası Franklar'ın yönetimine girdi, Girit de Venedikliler'e satıldı. Ayrıca birçok liman Venedikliler'in eline geçti. Bizans imparatoru 1261'de tekrar Konstantinopolis'e dönerken Mora'daki durumda bir değişiklik meydana gelmedi. XIV. yüzyılın başlarında Türkler'le savaşmak için getirilen Katalanlar daha sonra Atina'ya hâkim oldular (1311-1387). Aynı yüzyılda Sırplar egemenliklerini Kuzey Yunanistan'a kadar yaydılar. 1334'ten itibaren Bizans'a karşı savaşa başlayan Sırp Kralı Stefan Duşan, Tesalya ve Epir'i ele geçirdikten sonra 1345'te kendini Sırplar'ın ve Yunanlılar'ın çarı ve hükümdarı ilân etti.

Osmanlılar'ın 1360'lı yıllardan itibaren Balkanlar'daki hızlı ilerleyişleri, Makedonya kesiminden başlamak üzere Yunanistan'ı da içine alan yeni bir dönemin habercisi oldu. 1371 Çirmen zaferinden sonra Trakya'daki egemenliklerini sağlamlaştıran Osmanlılar, Makedonya topraklarına doğru ilerledi. 1372'de Gazi Evrenos Bey, Batı Trakya'da Gümülcine, İskeçe gibi şehirleri ele geçirirken Kara Halil Paşa tarafından Kavala, Drama, Zihne, Serez ve Karaferye Sırplar'dan alındı. Evrenos Bey, Serez'i kendine merkez yaptı ve Anadolu'dan getirilen aşiretler bölgeye yerleştirilmeye başlandı. Osmanlı kuvvetleri 1380'lerde Makedonya'nın diğer bölgelerini de fethetti. Selânik, Çandarlı Hayreddin Paşa ile Gazi Evrenos'un uzun kuşatması ne-